

Πανελλήνιο Συνέδριο της Διδακτικής των Φυσικών Επιστημών και Νέων Τεχνολογιών στην Εκπαίδευση

(2023)

13ο Πανελλήνιο Συνέδριο Διδακτικής των Φυσικών Επιστημών και Νέων Τεχνολογιών στην Εκπαίδευση: Πρακτικά Εκτεταμένων Συνόψεων των Εργασιών

Καλλιέργεια των κοινωνικών-αιθροικών αξιών στην περιβαλλοντική εκπαίδευση/εκπαίδευση για την αιεφόρο ανάπτυξη μέσα από επίμαχα τοπικά ζητήματα. Η περίπτωση της απολιγνιτοποίησης στη Δυτική Μακεδονία

Ελένη Θεοφανίδου, Πηνελόπη Παπαδοπούλου

doi: [10.12681/codiste.5373](https://doi.org/10.12681/codiste.5373)

**ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ-ΑΕΙΦΟΡΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΣΤΗΝ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΕΠΙΜΑΧΑ ΤΟΠΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ**

Ελένη Θεοφανίδου¹, Πηνελόπη Παπαδοπούλου²

¹Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης, ²Καθηγήτρια ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας,

theofanidouel@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία διερευνώνται οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για το αξιακό πλαίσιο της αειφορίας καθώς και το εάν τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης/Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΠΕ/ΕΑΑ) που σχετίζονται με επίμαχα τοπικά ζητήματα, όπως η απολιγνιτοποίηση στη Δυτική Μακεδονία, μπορούν να προωθήσουν τις αξίες αυτές συμβάλλοντας στην ενεργό πολιτειότητα και στη συμμετοχή των μαθητών σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων στο μέλλον. Η έρευνα διενεργήθηκε μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων με 18 εκπαιδευτικούς σύμφωνα με την προσέγγιση της Θεμελιωμένης Θεωρίας (ΘΘ). Τα ευρήματα έδειξαν ότι η ΠΕ/ΕΑΑ και οι εκπαιδευτικοί συμβάλλουν θετικά προς αυτήν την κατεύθυνση παρόλο που η εκπόνηση προγραμμάτων σχετιζόμενα με ακανθώδη ζητήματα της τοπικής κοινωνίας αποτελεί δύσκολο εγχείρημα.

Λέξεις κλειδιά: Αξίες, ΠΕ/ΕΑΑ, απολιγνιτοποίηση.

**SHAPING SOCIAL-SUSTAINABILITY VALUES IN ENVIRONMENTAL
EDUCATION/EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT
THROUGH CONTROVERSIAL LOCAL ISSUES. THE CASE OF
DELIGNIFICATION IN WESTERN MACEDONIA**

Authors: Eleni Theofanidou¹, Penelope Papadopoulou²

Affiliations: ¹ Secondary Education Teacher, ²Professor, Department of Early Childhood Education,
University of Western Macedonia

theofanidouel@gmail.com

ABSTRACT

In this paper teachers' perceptions are instigated regarding the value framework of sustainability along with whether Environmental Education/Education for Sustainable Development (EE/ESD) programs related to controversial local issues, namely the delignification of Western Macedonia, can promote these values thus contributing to active citizenship and students' future involvement in decision-making processes. The research was conducted through semi-structured interviews with 18 teachers according to the Grounded Theory (GT) approach. Results showed that EE/ESD and teachers positively contribute in this direction even though the implementation of programs related to thorny issues of the local community is a difficult task.

Keywords: Values, EE/ESD, delignification.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση/Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΠΕ/ΕΑΑ), ως πολιτική εκπαίδευση, η καλλιέργεια αξιών αποτελεί μία από τις βασικές της επιδιώξεις (Činčera, Johnson, Kroufek & Šimonová, 2020). Μαζί με την απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφοράς, οι αξίες θεωρούνται απαραίτητες προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενεργών πολιτών, ικανών να λαμβάνουν ενημερωμένες αποφάσεις και να αναλαμβάνουν ατομική και συλλογική δράση σε τοπικά, εθνικά και παγκόσμια κρίσιμα ζητήματα (UNESCO, 2020). Ρόλο κλειδί προς τον σκοπό αυτόν διαδραματίζουν οι εκπαιδευτικοί καθώς μπορούν να υποστηρίξουν μία εκπαίδευση με αξίες προσανατολισμένες στην αειφορία (Agirreazkuenaga, 2019), όπως η κοινωνική δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη, η αυτονομία, η οικολογική βιωσιμότητα (Φλογαΐτη, 2011).

Στην ΠΕ/ΕΑΑ τίγονται ζητήματα κοινωνικοπεριβαλλοντικής φύσης που περιλαμβάνουν αντικρουόμενα συμφέροντα και αξίες (Činčera et al., 2020) ιδανικά για την καλλιέργεια των κοινωνικών αξιών. Ένα τέτοιο τοπικό ζήτημα είναι η απολιγνιτοποίηση και η δίκαιη ενεργειακή μετάβαση στη Δυτική Μακεδονία. Ζήτημα πολιτικό με τεράστιο κοινωνικοοικονομικό αντίκτυπο (Healy & Barry, 2017) που, παράλληλα, θέτει θέματα δικαιοσύνης και ισότητας (Carley & Konisky, 2020).

Εντός αυτού του πλαισίου σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για τις αξίες της αειφορίας καθώς και εάν τα προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ, που σχετίζονται με επίμαχα ζητήματα της τοπικής κοινωνίας, μπορούν να προωθήσουν τις αξίες αυτές συμβάλλοντας στην ενεργό πολιτειότητα και στη συμμετοχή των μαθητών σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων στο μέλλον.

Τα ερευνητικά ερωτήματα ήταν τα εξής:

1. Πώς νοηματοδοτούν οι εκπαιδευτικοί τις κυρίαρχες αξίες της αειφορίας: την κοινωνική δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη, την αυτονομία, την οικολογική βιωσιμότητα και ποιες άλλες κοινωνικές αξίες θεωρούν σημαντικές για την αειφορία;
2. Είναι εφικτό για τους εκπαιδευτικούς να καλλιεργήσουν κοινωνικές αξίες εκπονώντας προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ σχετιζόμενα με αμφιλεγόμενα τοπικά κοινωνικά θέματα, όπως η απολιγνιτοποίηση στη Δυτική Μακεδονία;
3. Μπορούν τα προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ που σχετίζονται με προβλήματα της τοπικής κοινωνίας να προωθήσουν αξίες της αειφορίας ώστε οι μαθητές να καταστούν ενεργοί πολίτες που συμμετέχουν ενεργά σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων;

Τα ερευνητικά ερωτήματα καθώς και τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία αποτελούν μέρος μίας ευρύτερης έρευνας επικεντρωμένη σε τοπικά ζητήματα για θέματα ενέργειας. Τα ερευνητικά αυτά ερωτήματα αποτέλεσαν κύριες ερωτήσεις του οδηγού της συνέντευξης αλλά και κεντρικούς άξονες της ευρύτερης έρευνας.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ερευνητική Μέθοδος-Ερευνητικό Εργαλείο

Η ποιοτική μεθοδολογία έρευνας κρίθηκε ως καταλληλότερη για τη διερεύνηση αντιλήψεων, απόψεων και αξιών. Καθώς το συγκεκριμένο φαινόμενο που αποτελεί επίκεντρο της έρευνας δεν έχει μελετηθεί επαρκώς, η προσέγγιση της Θεμελιωμένης Θεωρίας (ΘΘ) θεωρήθηκε ιδανική για τη διενέργειά της, αξιοποιώντας την τεχνική της ημιδομημένης εις βάθος συνέντευξης. Κατά τη συλλογή και την ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων ακολουθήθηκαν όλα τα συστατικά στοιχεία της ΘΘ (θεωρητική δειγματοληψία, κωδικοποίηση, μέθοδος διαρκούς σύγκρισης, συγγραφή υπομνημάτων, θεωρητική ευαισθησία) (Τσιώλης, 2014), σε μία κυκλική πορεία και όχι γραμμική ή αιτιακή, για την ανακάλυψη των νοημάτων των συμμετεχόντων προκειμένου να παραχθεί μία θεωρία βασισμένη στα ποιοτικά δεδομένα.

Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχαν 18 εν ενεργεία εκπαιδευτικοί από την ευρύτερη περιοχή του λιγνιτικού άξονα Κοζάνης-Πτολεμαΐδας-Αμυνταίου-Φλώρινας. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος, επιμορφωμένοι στην ΠΕ/ΕΑΑ, ενώ η ενασχόλησή τους με την εκπόνηση προγραμμάτων κρίνεται συστηματική καθώς όλοι υλοποίησαν προγράμματα την τελευταία πενταετία.

Αποτελέσματα

Από την επεξεργασία των εμπειρικών δεδομένων προέκυψαν οι κατηγορίες-άξονες “Αξιακό πλαίσιο της αειφορίας” και “Καλλιέργεια αξιών στην ΠΕ/ΕΑΑ”, οι οποίες φαίνεται να έχουν την εξής συγκρότηση, παραθέτοντας λίγα ενδεικτικά παραδείγματα από τον λόγο των συμμετεχόντων (Σ):

1. Αξιακό πλαίσιο της αειφορίας:

- Κοινωνική δικαιοσύνη: πρόσβαση όλων στα αγαθά, σχέση με το εισόδημα και την εργασία.

Σ4: «... να έχουν όλοι πρόσβαση στα ίδια αγαθά μόρφωσης και οικονομικά αγαθά πρέπει να έχουν όλοι, στην υγεία, στην παιδεία, να έχουν όλοι δυνατότητα, δηλαδή, να έχουνε εργασία, να έχουνε καλή ποιότητα ζωής.»

- Αλληλεγγύη: έμπρακτη στήριξη, συσπείρωση κοινωνίας σε κοινούς αγώνες.
- Αυτονομία: αυτοδιάθεση, πολιτικός όρος σχετιζόμενος με χώρες/λαούς, τοπική αειφορία.

Σ18: «Η αυτονομία, τώρα, νομίζω σημαίνει να μπορώ να κάνω επιλογές, να παίρνω αποφάσεις σύμφωνα με τα θέλω και τις ανάγκες μου.»

- Οικολογική βιωσιμότητα: αλληλεπίδραση ανθρώπου-φύσης, ηθική/κοινωνική υποχρέωση.
- Άλλες σημαντικές αξίες: ισότητα, σεβασμός, υπευθυνότητα, ενσυναίσθηση, συμμετοχή στα κοινά, εθελοντισμός.

2. Καλλιέργεια αξιών στην ΠΕ/ΕΑΑ

- Καλλιέργεια αξιών μέσω προγραμμάτων τοπικής κοινωνικής θεματολογίας: ρίσκο και πρόκληση για τους εκπαιδευτικούς, ανάγκη επιμόρφωσης, ηλικία και οικογένεια μαθητών ως παράγοντες υλοποίησης.

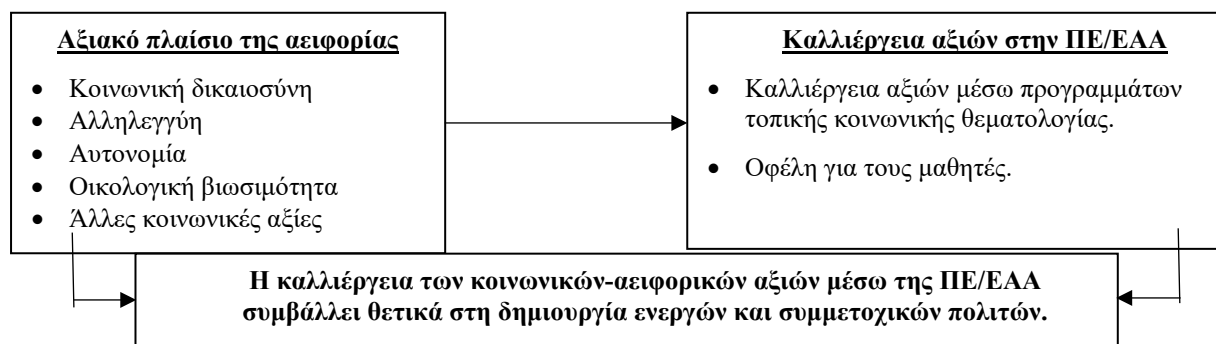
Σ1: «Εδώ είναι ένα δύσκολο κομμάτι, γιατί εμείς εδώ στην Πτολεμαΐδα οι περισσότεροι γονείς των παιδιών δουλεύουνε στη ΔΕΗ.... είναι πάρα πολύ δύσκολο να πείσεις ένα παιδί ότι όλα γίνονται για το καλό του.»

- Οφέλη για τους μαθητές: ευαισθητοποίηση, ενεργοί/συμμετοχικοί πολίτες, δράση για αλλαγή, δέσιμο με τον τόπο.

Σ2: «Θα υιοθετήσουν στάσεις, αξίες που θα τους βοηθήσουν στο μέλλον στο να βοηθήσουν τον τόπο τους, να γίνουν ενεργοί πολίτες, στο να συμμετέχουνε σε δράσεις, σε αποφάσεις.»

Από τη σύνδεση των δύο παραπάνω κατηγοριών αναδείχθηκε η πτυχή “Η καλλιέργεια των κοινωνικών-αειφορικών αξιών μέσω της ΠΕ/ΕΑΑ συμβάλλει θετικά στη δημιουργία ενεργών και συμμετοχικών πολιτών” (Σχήμα 1), ως βασική του τελικού θεωρητικού σχήματος της ευρύτερης έρευνας.

Σχήμα 1. Διασύνδεση κατηγοριών-αξόνων με τη βασική πτυχή.

Ειδικότερα, είναι σημαντικό οι εκπαιδευτικοί να ενστερνίζονται τις αξίες της αειφορίας ώστε ως ηθικοί και κοινωνικοί λειτουργοί να τις καλλιεργήσουν στους μαθητές. Πέρα από τις όποιες δυσκολίες, η καλλιέργεια αξιών μέσω της ΠΕ/ΕΑΑ έχει θετικό αντίκτυπο στην πολιτική δράση, στη συμμετοχή σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων, στη διαμόρφωση των αυριανών κριτικά σκεπτόμενων ενεργών πολιτών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για το αξιακό πλαίσιο της αειφορίας εμφάνισαν μικρές διαφοροποιήσεις με βάση τη βιβλιογραφία (Φλογαΐτη, 2011). Οι εκπαιδευτικοί αναγνώρισαν τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζει η ΠΕ/ΕΑΑ και η καλλιέργεια των κοινωνικών-αειφορικών αξιών για τη δημιουργία ενεργών και συμμετοχικών πολιτών. Όμως, ως σημαντικότεροι παράγοντες προς τον σκοπό αυτόν αναδείχθηκαν το οικογενειακό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον όπου οι αξίες αναπτύσσονται. Η υλοποίηση προγραμμάτων που σχετίζονται με επίμαχα τοπικά ζητήματα, όπως η απολιγνιτοποίηση, αποτελεί δύσκολο εγχείρημα, με τους εκπαιδευτικούς να επισημαίνουν την ανάγκη επιμόρφωσής τους αναφορικά με την εκπαίδευση αξιών.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική ΑΕ.
- Φλογαΐτη, Ε. (2011). *Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία*. Αθήνα: Πεδίο.
- Agirreazkuenaga, L. (2019). Embedding Sustainable Development Goals in education. Teachers' perspective about education for sustainability in the Basque autonomous community. *Sustainability*, 11, 1496-1513.
- Carley, S. & Konisky, D.M. (2020). The justice and equity implications of the clean energy transition. *Nature Energy*, 5, 569–577.
- Činčera, J., Johnson, B., Kroufek, R. & Šimonová, P. (2020). Values education in outdoor Environmental Education programs from the perspective of practitioners. *Sustainability*, 12 (11):4700.
<https://doi.org/10.3390/su12114700>
- Healy, N. & Barry, J. (2017). Politicizing energy justice and energy system transitions: Fossil fuel divestment and a “just transition”. *Energy Policy*, 108, 451–459.
- UNESCO. (2020). *Education for Sustainable Development: A Roadmap (ESD 2030)*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Ανακτήθηκε από:
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802>.